

2. Лісовий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

3. Рябець К. А. Екологічне право України: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С7 20 (438 с.).

4. Охорона лісів від незаконних рубок. URL: <https://kyivlis.gov.ua/ohorona-ta-zahyst-lisu/ohorona-lisu-vid-porushen-lisovogo-zakonodavstva>

5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

6. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2021 рік. URL: <https://dbr.gov.ua/reports/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2021-rik>.

Околіт Олександр Володимирович,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УЧАСТЬ У ЗЛОЧИННІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Анотація. У роботі на підставі аналізу позицій вчених і матеріалів практики розкрито головні положення участі у злочинній організації як самостійної форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255 КК України.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; злочинна організація; організована злочинність; учасник злочинної організації; злочинне об'єднання.

Summary. Based on the analysis of positions of scientists and practical materials, the work reveals the main provisions of participation in a criminal organization as an independent form of the objective side of crime provided for in Art. 255 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: criminal liability; criminal organization; organized crime; member of a criminal organization; criminal association.

Злочинність у всьому світі стає все більш організованою. Глобалізація істотно розширила територію злочинної діяльності, їй стало тісно у національних кордонах однієї держави [1, с. 256], а тому вона набуває транснаціонального характеру, інтегрується в політичні, економічні та соціальні сфери як окремих держав, так і міжнародної спільноти в цілому. Сучасні організовані злочинні об'єднання у своїх злочинних схемах торгівлі наркотиками, зброєю, людьми та інших кримінальних деліктах використовують технології, пов'язані з криптовалютою, даркнетом, найновішими електронними платіжними системами, захищеними засобами зв'язку. Зазначені фактори

дозволяють національним організованим злочинним об'єднанням виходити на міжнародний рівень.

Організована злочинність становить серйозну загрозу правам і свободам громадян в усьому світі (Італія, Китай, Німеччина, США, Туреччина, Японія тощо). Не є винятком й Україна, в якій організована злочинність є поширеним явищем [2, с. 9].

З огляду на це важливо забезпечити ефективну протидію організованим групам і злочинним організаціям, що функціонують на території тієї чи іншої держави. У цьому процесі особливе місце відводиться кримінально-правовим інструментам протидії організованої злочинності, серед яких кримінально-правова заборона створення, керівництва злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участі у злочинній організації (ст. 255 КК України).

З об'єктивної сторони, вчинення злочину, підстави кримінальної відповідальності за який встановлено у ст. 255 КК України, можливе у п'яти альтернативних діяннях: 1) створення злочинної організації; 2) керівництво злочинною організацією або її структурними частинами; 3) участь у злочинній організації; 4) створення злочинної спільноти; 5) керівництво злочинною спільнотою.

Більшість форм об'єктивної сторони цього злочину стосується діяльності організатора як особи, яка створила та/або керує злочинною організацією чи злочинною спільнотою, а також здійснює організацію та керівництво вчиненням злочинів учасниками цих організованих злочинних об'єднань. Однак на практиці до кримінальної відповідальності найчастіше притягують саме за участь у злочинній організації. Важливо також звернути увагу на той факт, що у ст. 255 КК України участь у злочинній спільноті не виокремлюється як самостійне кримінально протиправне діяння.

Участь у злочинній організації у широкому розумінні охоплює будь-яку форму об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255 КК України, окрім створення злочинної організації (звісно не включає також створення злочинної спільноти), оскільки участь в цьому злочинному об'єднанні можлива лише після його створення, яке об'єктивно в часі випереджає участь. Водночас у вузькому – кримінально-правовому значенні участь у злочинній організації охоплює будь-який вид участі, крім створення злочинної організації та керівництва нею [3, с. 29]. Крім традиційної участі в злочинному об'єднанні, в інших країнах криміналізовано низку специфічних форм участі в злочинному об'єднанні та сприяння йому, зокрема: вербування до складу злочинного об'єднання або набір його членів, фінансування, навчання, матеріальне забезпечення, забезпечення зброєю та іншими засобами вчинення злочинів тощо [4, с. 374; 5, с. 189]. З огляду на те, що ці діяння не визнають самостійними формами злочину, передбаченого ст. 255 КК України, за певних умов їх можна розглядати як участь у злочинній організації за кримінальним законодавством України.

У теорії кримінального права участь у злочинній організації тлумачать по-різному, зокрема як вступ до неї, перебування в її складі чи членство, участь у розроблені планів вчинення злочинів та їх реалізації, виконання обов'язків передбачених роллю в об'єднанні та його спеціалізацією, дотримання дисципліни та встановлених правил поведінки тощо [6, с. 239; 7, с. 215-216; 8, с. 176; 9, с. 337; 10, с. 547; 11, с. 862; 12, с. 35].

Особа стає учасником злочинної організації з моменту її утворення (якщо вона належить до кола осіб, з яких первісно виникає організація) або відтоді, коли інші учасники дали згоду на прийняття її до вже існуючої організації. Участь у злочинній організації означає виконання в інтересах такої організації різноманітних дій, здійснення частини функцій організації. Учасник виконує дії в інтересах організації разом з іншими її учасниками чи самостійно; на його потенційне сприяння розраховують уся організація та окремі її члени. Він може виступати як виконавець окремих злочинів, планувати їх, здійснювати допоміжні дії, виконувати окремі доручення керівників організації [11, с. 862]. Сам по собі факт членства особи в злочинній організації означає, що така особа може бути використана нею для виконання різних завдань, зокрема для участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією [13, с. 327].

На практиці участь у злочинній організації проявляється по-різному. Початком вчинення цього діяння як правило визнають надання згоди особи на участь у ній, дотримання встановлених правил поведінки та виконання покладених обов'язків. Наприклад, Особа-1 з метою протиправного та швидкого збагачення шляхом незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення та пересилання з метою збуту та незаконного збуту особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в особливо великих розмірах добровільно погодилася брати участь у злочинній організації, що спеціалізувалася на цих злочинах, вчиняти тяжкі та особливо тяжкі злочини у її складі, а також підкорилася жорсткій ієрархії, визначеним правилам поведінки і дисципліни у ній [14].

Як правило організатор злочинної організації або керівник її структурної частини покладають на рядових учасників певні обов'язки в межах плану діяльності злочинного об'єднання. Наприклад, на Особу-5 як активного учасника злочинної організації Особою-6 як керівником структурної частини цієї організації у відповідності до розробленого злочинного плану покладено такі функції: підшукати та взяти в оренду нафтобази для відкриття на них митних складів; підібрати керівників та працівників нафтобаз; організувати розміщення ввезених підконтрольними злочинній організації юридичними особами нафтопродуктів; провести переговори щодо реалізації нафтопродуктів підприємствам – нафтотрейдерам від імені підконтрольних фіктивних підприємств та організувати виготовлення підроблених документів для цих операцій [15].

В іншому випадку Особі-3 у складі злочинної організації було доручено: особисто підпорядковуватись тільки Особі-1; представляти інтереси підконтрольних Особі-1 підприємств-нерезидентів «Остексперт Лімітед» та «Фастіло Трейдінг ЛТД», які являються співзасновниками ТОВ Фірма «ХАС», ТОВ «Надра Геоцентр» та ТОВ «Карпатнадраінвест»; здійснювати поточне керівництво справами цих підприємств з метою прикриття незаконної діяльності злочинної організації; надавати вказівки керівникам підконтрольних підприємств, які фактично знаходились в офісі злочинної організації; забезпечувати відповідний рівень організованості злочинного угруповання; контролювати дотримання членами злочинної організації встановлених неформальних правил поведінки і дисципліни з метою забезпечення конспірації; контролювати та координувати діяльність працівників підконтрольних злочинній організації підприємств, які не були повідомлені про злочинні наміри її членів та не були залучені до злочинної діяльності; розподіляти та перерозподіляти між ними функціональні обов'язки; бути засновником підконтрольних Особі-1 суб'єктів господарювання та з метою уникнення можливих обтяжень нерухомого майна, у зв'язку із викриттям злочинної діяльності Особи-1 бути номінальним власником нерухомого та рухомого майна, фактично належного Особі-1; брати участь у зборах учасників злочинної організації з метою визначення єдиної моделі поведінки при спілкуванні з представниками правоохоронних органів та підготовки подальшого плану діяльності злочинної організації [16].

Про те, що особа стала учасником злочинної організації може свідчити надання їй певних знарядь чи засобів, прізвиська тощо. Може бути і навпаки, коли особа, яка вступає до злочинної організації, надає для потреб останньої особисті знаряддя чи засоби. Наприклад, приблизно у 2015 р., Особа-2 запропонувала Особі-6, увійти до складу злочинної організації, ознайомила зі злочинним планом і отримавши згоду останньої, залучила до злочинної організації у якості виконавця. Для виконання злочинних функцій Особі-6 співорганізатором Особою-2 надано засоби зв'язку у вигляді апаратів мобільного зв'язку, обладнаних відповідними сім картками, із встановленими Інтернет месенджерами з актуальними контактами членів злочинної організації і наркозалежних покупців. З метою забезпечення конспірації серед членів злочинної організації Особі-6 надано прізвисько. Крім того, Особа-6 як співучасник з метою реалізації злочинного плану для потреб злочинної організації надала оформлений на своє ім'я транспортний засіб [17].

Таким чином особливність такої форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 255 КК України, полягає в тому, що вона характеризує рядових учасників злочинної організації і має різні варіанти прояву, які залежать від спеціалізації злочинної організації, ієрархічної структури, встановлених правил поведінки, способів, знарядь та засобів вчинення кримінально протиправних діянь.

Список використаних джерел

1. Сосніна О. В. Відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: новели кримінального законодавства.

Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 256–258.

2. Vozniuk A. Criminal and Legal Counteraction to the Activities of Criminal Authorities: The Ukrainian Model. Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2022. Vol. 27, No. 1. PP. 9–19. DOI: 10.33270/0122271.9. <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/21704>

3. Вознюк А. А. Участь у стійкому злочинному об'єднанні як передумова спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності учасників стійких злочинних об'єднань. Іменем Закону. Науковий Вісник. 2008. № 4 (8). С. 28–32.

4. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

5. Вознюк А. Протидія організований злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2020. № 1(11). С. 176–194. doi: 10.34015/2523-4552.2020.1.18.

6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.

7. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.

8. Демидова Л. М. Про кримінальну відповідальність за участь у злочинній організації. Питання боротьби зі злочинністю. 2002. Вип. 6. С. 175–178.

9. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. Вид. 3-тє, доповн. та переробл. Київ: Атіка, 2007. 592 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Ю. В. Александров, П. П. Андрушко, В. І. Антипов та ін.]; відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., переробл. та доповн. Київ: А.С.К., 2006. 848 с.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 862.

12. Тихий В. П. Коментар до ст. 255, 256, 257 розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» Кримінального кодексу України. Юридичний журнал. 2004. № 6. С. 33–42.

13. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. С. 327.

14. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 18 квіт. 2022 р. у справі № 127/22885/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103984748>.

15. Вирок колегії суддів Київського районного суду міста Одеси від 23 лют. 2021 р. у справі № 947/15030/20. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95085393>

16. Вирок Печерського районного суду міста Києва від 29 берез. 2019 р. у справі № 757/52213/18-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81073338>

17. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 18 жовт. 2018 р. у справі № 759/2920/18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77229168>.

Перепічка Надія Григорівна,
ад'юнкт кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація У тезах автором досліджено актуальні питання щодо проблем діяльності органу пробачії в Україні. Визначено основні проблеми та механізм забезпечення діяльності органу пробачії, оскільки наявна правова база не забезпечує повною мірою відповідні умови для ефективного виконання завдань цього органу. Акцентовано увагу на доцільності проведення корекційної роботи із особами, які відбuvають покарання, щодо подальшої мінімізації факторів ризику вчинення ними повторних злочинів.

Ключові слова: пробачія, проблеми, інститут пробачії, представники органу пробачії.

Summary In theses, the author researches topical issues related to the problems of the probation body in Ukraine. The main problems and the mechanism of ensuring the activity of the probation body are identified, since the existing legal framework does not fully provide the appropriate conditions for the effective performance of the tasks of this body. Attention is focused on the expediency of carrying out correctional work with persons serving a sentence in order to further minimize the risk factors of their committing repeated crimes.

Keywords: probation, problems, institution of probation, representatives of the probation body.

Дослідження проблем діяльності органу пробачії, що функціонує в Україні, наразі набирає дедалі більшої актуальності, адже соціальна адаптація осіб, звільнених від відбування покарання, – один із важливих напрямів не лише профілактики вчинення нових злочинів цієї категорією осіб, але й профілактики злочинності